

DEN NYE MOD- STANDS- BEVÆGELSE

Mogens Fog og Fredens Tilhængere 1950-59¹

Af Morten Møller

1950'ernes fredsbevægelse blev i årtiets første år domineret af modstandsmanden og kommunisten Mogens Fog. I fredsbevægelsen så han muligheden for at genoplive det tværpolitiske samarbejde, han havde været bannerfører for under besættelsen. Missionen mislykkes. I modsætning til kampen mod den nazistiske besættelsesmagt var der under Den Kolde Krig stor uenighed om, hvem der var fjende, og hvem der var ven.

Mogens Fog (1904-90) havde som medstifter af både Frit Danmark og Frihedsrådet været en nøglefigur i den danske modstandskamp under Anden Verdenskrig. Fog havde i årene 1942-45, i tråd med den kommunistiske folkefrontspolitik, lagt mange kræfter i at skabe et bredt tværpolitisk samarbejde i modstandsbevægelsen – både for at optimere kampen mod besættelsesmagten, men også fordi han på længere sigt ønskede at gøre modstandsbevægelsen til centrum for en kommunistisk offensiv i Danmark.²

Ved befrielsen var Fog selvskrevet til en ministerpost og var i perioden frem til folketingsvalget i oktober 1945 minister for særlige anliggender. Hans status som karismatisk og populær modstandshelt blev imidlertid stærkt svækket, da han som kommunistisk folketingspolitiker i årene efter befrielsen fortsatte det vidtgående forsvar for Sovjetunionen, som siden hans indmeldelse i Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) i 1924 havde været et centralt omdrejningspunkt for hans politiske overbevisning.

Den stigende risiko for en væbnet konflikt mellem øst og vest trak i 1950 Fog ind i den voksende fredsbevægelse, som med intensiveringen af Den Kolde Krig og oprettelsen af NATO i stigende grad fandt tilslutning i både kommunistiske og pacifistiske kredse. Denne artikel redegør for Fogs motiver som formand for Fredens Tilhængere i perioden 1950-58 og behandler desuden politiske modstandere og mediers syn på hans fredsarbejde. Diskussionen både i samtiden og i den eksisterende forskning om fredsarbejdet i 1950'erne har blandt andet gået på, hvorvidt Fredens Tilhængere kunne reduceres til at være et kommunistisk "halehæng til DKP", men der er ikke foretaget nogen nærmere undersøgelse af motiverne hos foreningens suveræne førstemand.³

Det forsøger artiklen at ændre på, og jeg vil i det følgende argumentere for, at Fogs fredsarbejde – ganske som hans modstandsarbejde under besættelsen – var baseret på en tosidet

målsætning: I fredsbevægelsen så han en chance for at styrke kommunisternes dalende tilslutning i Danmark og andre vesteuropæiske lande. Men han så også konturerne til en ny og politisk bredt funderet modstandsbevægelse, der havde til formål at frelse Danmark fra stormagternes kamp og appellere til nedrustning og afspænding på den internationale arena. Den strategiske analyse og ønsket om at hindre en atomkrig smeltede sammen hos Mogens Fog.⁴

Kampen for fred

I juni 1950 blev Mogens Fog valgt som formand for den nystiftede forening Fredens Tilhængere (FT). FT var en del af den internationale verdensfredsbevægelse, som fra november 1950 blev ledet af Verdensfredsrådet, hvor også Fog fik sæde sammen med blandt andre forfatteren og kommunisten Martin Andersen Nexø. Verdensfredsrådet talte desuden berømte kunstnere som Pablo Picasso, Louis Aragon, Charles Chaplin og Bertolt Brecht.⁵

Den internationale fredsbevægelse var startet på kommunistisk initiativ, og tilsvarende var det også danske kommunister, som dannede Fredens Tilhængere i Danmark.⁶ Sovjetunionen havde allerede i 1947 udråbt "freden" som det genopfundne propagandabegreb i den kommunistiske bevægelse – nu gjaldt det om at skærpe kampen mellem krigens og fredens kræfter, lød parolen. Fredsbevægelsen skulle i Stalins optik bruges til at øge kommunisternes popularitet uden for østblokken og samtidig sikre Sovjet en bedre placering på den storpolitiske arena ved at forsøge at skabe splid mellem de vestlige lande.⁷

For DKP var det oven på Danmarks indlemmelse i NATO i 1949 desuden nærliggende at gøre freden til et centralt indenrigspolitisk spørgsmål. Både internationalt og i Danmark var der god ræson i at fremstå som fredens fremmeste forkæmpere og samtidig præsentere den anden lejr som en flok krigsgale kapitalister, der var godt på vej til at drive verden mod dommedag. Publikationer og programskrifter med titler som *Vejen til fred*

Mogens Fog og Fredens Tilhængeres opfordring til at underskrive Stockholm-appellen i sommeren 1950. 135.000 danskere underskrev appellen. (Arbejdermuseet & ABA)

og *Det danske folks vej: For fred og socialisme* var i disse år et led i DKP's politiske offensiv.

I 1949 havde *Land og Folks* chefredaktør, Børge Houmann, på DKP's 16. kongres understreget, at netop freden skulle være en politisk mærkesag for partiet: "Derfor har vi Greb om hele Kæden, blot vi holder fast i det Led, som hedder Freden. Vi har allerede et godt Greb i dette Led. Nu gælder det blot om at befæste det", konstaterede Houmann. DKP håbede, at en øget opbakning til kampen for fred ville medføre en øget opbakning til kommunismen både nationalt og globalt. Fredsdiskursen blev brugt som et meget bevidst politisk agitationsværktøj samtidig med, at Sovjetunionens udenrigspolitik på ingen måde kunne leve op til den ofte højstemte retorik.⁸

Mogens Fog blev en vigtig del af den kom-

munistiske fredskampagne i Danmark. Hans bestræbelser på at opbygge en tværpolitisk folkefront var som nævnt allerede kommet til udtryk under besættelsen, og efter 1945 havde han forsøgt at videreføre modstandskampens tværpolitiske samarbejde i organer som Frit Danmark og Frihedsbevægelsens Samråd. Den Kolde Krig havde gjort disse bestræbelser besværlige – i sidste ende umulige – og Frit Danmark var blevet splittet på holdningen til den kommunistiske magterobring i Tjekkoslovakiet i 1948.

Fog havde ikke meldt sig ind i DKP igen, da partiet ved befrielsen atter blev lovligt – højst sandsynligt af taktiske årsager. DKP havde brug for en officielt uafhængig person med legitimitet fra modstandskampen til at agitere for en tværpolitisk samling efter krigen. Fog var i den sammenhæng det oplagte valg. Han blev i oktober 1945 valgt til Folketinget “i tilslutning til DKP”, men undlod at genopstille ved valget i september 1950. Nu var det fredsarbejdet, som – ud over den succesrige karriere som neurologiprofessor og overlæge på Rigshospitalet – havde hans primære interesse.

Den Kolde Krigs intensivering havde i Fogs optik blot forstærket behovet for samarbejde på tværs af de politiske partier: “Det kommende fem-år må skabe muligheder for, at ‘de gode viljers’ kvinder og mænd atter finder sammen – under nye former, i andre baner – og sætter ryg mod den frygtelige udvikling, som ellers er verden vis”, konstaterede han i *Frit Danmark*. Freden måtte for enhver pris sikres i en verden med atomvåben på begge sider af Jerntæppet.⁹

Fogs motiver

I Moskva var man godt tilfreds med, at den kendte modstandsmand og kommunist havde sagt ja til at indtage formandsstolen i den nystiftede forening, som DKP på længere sigt ønskede at gøre til paraplyorganisation for hele den danske fredsbevægelse. Om Sovjetunionens syn på Mogens Fog i denne periode skriver historikeren Bent Jensen:

“Da Pravda i august 1950 kunne meddele, at Stockholm-appellen [fredsappel vedtaget af Verdensfredsrådet, mm] havde fået 336 millioner underskrifter, gjorde gesandten [Hans Møller, mm] i Moskva opmærksom på, at Mogens Fogs udvælgelse til fører for de danske fredspartisaner viste, hvor stor betydning Kreml tillagde fredsbevægelsen. Fog var ‘en af det kommunistiske partis bedste mænd.’”¹⁰

Fog fremstår her som en lydlig partisoldat, der var udvalgt til at indtage posten som leder af det danske fredsarbejde. Et arbejde, der som Bent Jensen skriver, fra kommunistisk side først og fremmest var baseret på taktiske politiske overvejelser. Både Moskva og DKP’s ledelse var uden tvivl bevidste om, hvem der blev placeret i FT’s formandsstol, men det viser ikke nødvendigvis, hvilke motiver Fog selv havde for at sige ja til posten.

Var en styrkelse af kommunismens nationale og internationale position Fogs eneste grund til at engagere sig i fredsarbejdet? Var *fred* blot et salgsmærkat, der skulle lokke flere “nyttige idioter” ind i løvens hule, som datidens ikke-kommunistiske medier hævdede? Styrede Fog i virkeligheden en trojansk fredsdue, som forsøgte at flyve ind i de vestlige samfund for dér at være base for en kommunistisk offensiv?

Kilderne afslører ikke nogen direkte korrespondance mellem Fog og DKP’s ledelse angående fredsarbejdet, men det er højst sandsynligt, at partiledelsen direkte opfordrede Fog til at besætte posten, fordi man ønskede at spille sit stærkeste kort uden for partiet i en agitation for freden. Det er bestemt også sandsynligt, at Fog har været fuldt bevidst om den rolle, han her var tiltænkt. Men man forsimpler motiverne, hvis man hævder, at der udelukkende lå forlørne og magtpolitiske bagtanker bag Fogs fredsagitation. Engagemnet var mere sammensat, nøjagtig som hans modstandskamp havde været det, og det skulle også vise sig, at DKP’s ledelse ikke altid var lige begejstret for Fogs udtalelser.

Hvad var så hans bevæggrunde for at lægge sine kræfter i fredsarbejdet? Efter en rejse til

Fredens Tilhængeres deputation til statsministeren den 6. februar 1951 for (forgæves) at advare mod, at Danmark tilsluttede sig NATO's beslutning om en enhedskommando og Vesttysklands deltagelse deri. Fra venstre: Stig Thomsen, Palle Andersen, Mogens Fog, Edvard Heiberg, Anker Rasch, Preben Schlanbusch og Chr. Christensen. (Foto: Arbejdermuseet & ABA)

Sovjetunionen i foråret 1950 havde han kædet sin lovprisning af landet sammen med en kamp for at sikre freden:

“Når man har mødt et land i en opdrift, som kun en ny krigs ødelæggelser kan sætte en stopper for og et åbent og venligt folk, der ikke vil tro på, at det atter skal ud i lidelser, som det to gange i en generation har gennemlevet [Første og Anden Verdenskrig, mm], føler man det som en forpligtelse at arbejde mere energisk end nogensinde for, at verden skal falde i fredeligt leje.”¹¹

I et samtidigt foredrag i Dansk-Russisk Samvirke hævdede Fog, at den største krigsfare nu bestod i, at de “privatkapitalistiske lande” ville ty til krig for at stoppe de enorme frem-

skridt i Sovjet, som udgjorde en trussel mod Vestens – og kapitalismens – stabilitet. Når først befolkningen fik øjnene op for socialismens overlegenhed, ville de kræve forandringer, mente Fog, og faren var derfor, at de vestlige lande ville indlede en offensiv, inden socialismen voksede sig for stærk.¹²

Fredsengagementet var her tæt koblet til hans politiske overbevisning: Fred, fordi de kommunistiske fremskridt for alt i verden ikke måtte knuses af krig. Desuden så han tydeligvis en nøje sammenhæng mellem kommunisme og fred, og derfor var kampen for fred en logisk – ja endda nødvendig – konsekvens af en kommunistisk overbevisning. Kapitalisme var lig med krig, kommunisme vejen til fred. Det var i Fogs optik ideologisk børne-

lærdom og prægede fra starten hans syn på Den Kolde Krigs årsager såvel som vejen til krisens afslutning.

Fog var udmærket klar over, at ønsket om fred også eksisterede blandt borgere, som ikke delte hans begejstring for den kommunistiske ideologi, men i hans optik var en opbakning til USA's "krigeriske imperialism" en direkte hindring for en fredelig global udvikling. At den krigeriske imperialism også kunne trives ganske glimrende i den kommunistiske lejr, lå uden for hans virkelighedsopfattelse.

Men Fogs fredsarbejde må også anskues i et bredere perspektiv. Det handlede om at hindre en atomkrig, og i den sammenhæng var politiske forskelle trods alt af mindre betydning. Det blev FT's tilbagevendende krav, at stormagterne skulle til forhandlingsbordet for at finde en fredelig løsning i verdens brændpunkter. Som det hed i foreningens agitation: "Hellere et års forhandling end blot én dags krig!"¹³ Krigstruslen var aldeles nærværende i de tidlige 1950'ere, og for en mand, som én gang havde oplevet krigens gru på egen krop, følte det naturligt at lægge et arbejde i at forhindre en ny verdenskrig med de endnu større konsekvenser, en sådan krig ville have.

I kampen for fred måtte pragmatismen – ganske som under besættelsen – også være til stede. Om man var kommunist, socialdemokrat eller konservativ havde været mindre afgørende i en situation, hvor en fælles fjende skulle bekæmpes. Tilsvarende troede Fog på, at et sådant samarbejde atter kunne realiseres i en situation, hvor ikke blot Danmark, men hele verden var truet af en altødelæggende konfrontation. Som under krigen betød det ikke, at den strategiske og politiske tænkning var lagt på hylden. Men målet om at styrke kommunisternes sag var hos Fog parret med en dybtliggende frygt for en tredje verdenskrig.

I en af sine centrale fredsappeller beskrev Fog, hvorledes han efter krigen havde rejst i England, Tyskland, Sovjetunionen og Polen og med egne øjne konstateret krigens ødelæggelser. "Skal det betyde, at de er glemt?" spurgte Fog med henvisning til de millioner af ofre for Anden Verdenskrig. "At de er bortvej-

ret af menneskenes bevidsthed? Det kan ikke være saadan. Vor generation har haft større rædsler inde paa livet end noget forudgaaende slægtled. Alligevel lever vi i dag i en ny frygt, en frygt for at se disse rædsler ikke alene gentaget men gjort mangfoldigt værre. Mange har allerede resigneret og tror katastrofen uundgaaelig. Men dette maa ikke ske. Vi vil ikke, at det sker. Hver eneste af os maa føle det som et dagligt ansvar, at han og hun kæmper for, at det ikke skal ske. Lægger vi vore kræfter sammen, kan vi hindre det!"¹⁴

Stod det til Fog, skulle FT genskabe modstandsånden fra besættelsen. Endnu kunne fredsbevægelsen ikke notere de store politiske sejre, men Fog var overbevist om, at freds kræfterne var ved at vinde frem, og det ville efterhånden tvinge de vestlige regeringer til at ændre politik (de østlige regeringer førte allerede en fredsvenlig politik, mente han).

"Derfor må vi endnu mere end før, hver og en føle det som vor pligt at gå ind i de aktives rækker, så vore samlede røster ikke kan overdøves eller overhøres, så også kravet om, at freden skal sikres ikke gennem oprustning, men gennem forhandling, så også dette krav en dag skal se sin 29. august [datoen for Scavenius-regeringens fald i 1943, mm]."¹⁵

Fortidens erfaringer var centrale for synet på den aktuelle konflikt, og besættelse og frihedskamp fungerede som vigtige nationale referencepunkter i Fredens Tilhængeres arbejde – og i DKP's politiske agitation. Det var på ingen måde tilfældigt, at FT valgte at citere Fogs illegale brev fra december 1942, da organisationen pegede på hver enkelt borgers pligt til at kæmpe mod atomfaren: "En dråbe i havet, siger De. Nuvel, havet består af dråber."¹⁶

Kommunistisk dominans

Det brede samarbejde i fredsbevægelsen, som Fog lagde op til, fik fra starten svære kår. FT blev i pressen hurtigt stemplet som en kommunistisk styret organisation med klare sympatier for Moskva, hvilket i udgangspunktet

Besættelsestiden spillede en central rolle i Fredens Tilhængeres agitation og selvforståelse. Også i 1950'erne var der for Mogens Fog og ligesindede brug for en modstandsbevægelse, som kunne afværge truslen mod Danmark. Tyskland blev fortsat opfattet som den store trussel, og da NATO i februar 1952 besluttede at oprette en vesttysk hær, udsendte Fredens Tilhængere denne løbeseddel. (ABA, Fredens Tilhængeres arkiv, kasse 1)

ikke var forkert, men samtidig heller ikke helt dækkende for organisationens virke. Mens dannelsen af FT som nævnt havde været stærkt præget af strategiske overvejelser fra kommunistisk side, så var medlemmernes – fodfolkets – intentioner og motiver af en mere broget karakter. Meget tyder på, at kun et mindretal af aktive i foreningens lands- og lokalkomitéer var kommunister. Det samme gjorde sig gældende – i hvert fald i en del af foreningens levetid – for FT's arbejdsudvalg.¹⁷

Men FT havde en tydelig præference i fredsdebatten, og grænsen mellem organisati-

on og parti kunne til tider være svær at få øje på. DKP's lokalafdelinger var meget aktive i forbindelse med underskriftindsamlinger og udarbejdelse af agitationsmateriale, og i juni 1951 fandt ledelsen i FT det nødvendigt at slå fast, "at de lokale blade udgives i Fredens Tilhængeres navn og derfor bør undgå partipolitisk præg og sprogbrug."¹⁸

Åbenlys kommunistisk propaganda var med andre ord uønsket, fordi det ville undergrave det tværpolitiske samarbejde, man kæmpede for at få op at stå. Henstillingen kan ses som et tegn på viljen til moderation og kompromis inden for organisationen, men nødvendigheden af overhovedet at formulere en sådan appel er samtidig et vidnesbyrd om, at nogle af FT's lokalkomitéer vitterligt var domineret af DKP'ere.

Bortset fra organisationens forslag om gensidig nedrustning og skrap FN-kontrol med overholdelsen af nedrustningskravene (et forslag som endda også kunne beskyldes for at være til sovjetisk fordel, fordi amerikanerne fortsat var længst i udviklingen af atomvåben), skulle man lede længe efter materiale, der stillede krav til eller udtalte kritik af Sovjets politiske ageren, og FT's første fredsorgan *Kæmp for Freden* var i dets korte levetid (1950-51) en trofast formidler af den sovjetiske propaganda. I foreningens optik bar Vesten med USA i spidsen hovedansvaret for Den Kolde Krig.¹⁹

En af Fogs første opgaver som formand for FT var at stå i spidsen for en underskriftindsamling til støtte for den såkaldte Stockholm-appel fra marts 1950. Appellen var vedtaget af verdensfredsbevægelsen og blev nu brugt som agitationsmateriale over for den skeptiske befolkning i den vestlige verden. Otte måneder efter dens vedtagelse hævdede Verdensfredsrådet, at 500 millioner mennesker havde skrevet under – fire ud af fem underskrifter skulle angiveligt komme fra Kina, Sovjetunionen og de østeuropæiske lande. I Danmark havde 135.000 mennesker ifølge Fog valgt at støtte appellens ordlyd.²⁰

Det store flertal forblev dog skeptiske over

for initiativet. Især efter at Nordkorea med Stalins billigelse den 25. juni 1950 havde angrebet Sydkorea og dermed for mange understreget, at kommunistisk fredspropaganda var hykleri af værste skuffe. Koreakrigen var den første militære konfrontation mellem øst og vest under Den Kolde Krig, og den blev fra flere sider opfattet som et forspil til en sovjetisk invasion af Vesteuropa. En kommunistisk fredsappel serveret oven på en kommunistisk offensiv i Asien blev derfor betragtet som en direkte og usmagelig provokation. Langt de fleste øvrige fredsorganisationer i Danmark opfattede tilsvarende appellen som sovjetisk bestillingsarbejde, og *Berlingske Tidende* indledte en større kampagne for at få folk til at trække deres underskrifter tilbage.²¹

Heller ikke *Social-Demokraten* holdt sig tilbage i sin fordømmelse, og avisen tegnede dette portræt af den glatte Mogens Fog og hans mission for DKP:

“Man har just brug for en sådan partisan, som med gode manerer kan bevæge sig i forterrænet mellem to fronter og lejlighedsvis fremkalde lidt forvirring i modstandernes lejr. Det er den rolle, partiet har tildelt Mogens Fog i spillet. Tvetydigheden og dobbeltspillet er hans partimæssige funktion. Og ingen skal bestride, at hans type passer godt til rollefaget: Han indtager en smuk social position, han har bag sig en fortjenstfuld indsats i modstandsbevægelsen, han er i sin offentlige fremtræden indsmigrende urban, hvor grovere typer skræmmer.”²²

Kritikken af Fog og FT blev fulgt op i en række andre medier, og Fog måtte konstatere, at han fem år efter euforien i befrielsessommeren 1945 nu hørte til blandt landets mest udskældte mænd. I Koreakrigens kølvand var “enten er du med os eller imod os” blevet et gennemgående credo i det politiske liv og i den danske presse – det måtte nødvendigvis gå ud over de fredsaktivister, som i de flestes øjne manglede en fundamental forståelse for krigens egentlige årsager. Man kunne ikke råbe på fred og samtidig støtte Stalins Sovjet. Den modsætning blev for mange mere og me-

re himmelråbende – men ikke for Mogens Fog.

Kampagnen mod fredsappellen betød ikke, at Fog begyndte at tvivle på sine standpunkters holdbarhed. Tværtimod var angrebene i Fogs univers blot et udslag af, at en kapitalistisk presse aldrig ville holde sig tilbage for at lyve og forvrænge, når den eksisterende samfundsorden blev opfattet som truet. “Krigspresen” ønskede nu et opgør med kommunismen og kunne gemme sig bag forlørne og hykleriske besværgelser om ytringsfrihed og fri debat. Disse begreber blev brugt til at forsvare den konsekvent usandfærdige gengivelse af virkeligheden, lød Fogs analyse.²³

Hos DKP's partiorgan *Land og Folk* var man stærkt forarget over angrebene på Fog, og man fokuserede på det vanvittige i, at det var en vaskeægte dansk helt, man nu udsatte for en så brutal og nedværdigende behandling. “Hvis de halsende hunde i krigspresen ville give sig blot et øjeblik til at tænke sig om, ville de erindre, at det var Mogens Fogs tanke og ånd, der sejrede i frihedskampen, fordi den var i overensstemmelse med alt, hvad der er dansk og alt, hvad der er menneskeligt i ordets rette betydning.”²⁴

Fog var blevet et midtpunkt i avisernes politiske kamp. I den borgerlige og socialdemokratiske presse blev han brugt til at dæmonisere kommunismen. I den kommunistiske ditto blev han dyrket som modstandshelt og brugt til at illustrere kommunisternes fredsel-skende karakter og nationale sindelag. Besættelsen spillede fortsat en hovedrolle i dansk politik.

Forsøg på bredt samarbejde

I de følgende år forsøgte Fog at styrke FT's tværpolitiske profil, og han gjorde sig store anstrengelser for at appellere til flere af de øvrige fredsorganisationer, som for en dels vedkommende havde samlet sig i samarbejdsorganet Dansk Fredsråd.

Fredsorganisationerne i Danmark var en heterogen gruppe, som dog for de flestes vedkommende traditionelt havde bekendt sig til et

pacifistisk og neutralistisk program, og som fandt deres største støtte i Det Radikale Venstre. Der var blandt andre Dansk Fredsforening (stiftet 1882) samt Kristeligt Fredsforbund og Aldrig mere Krig, som var dannet som direkte resultat af Første Verdenskrig. I 1947 grundlagdes også Landsforeningen Een Verden, som agiterede for skabelsen af en føderal verdensstat, og som havde et meget anstrengt forhold til DKP og Fredens Tilhængere.²⁵

Fog og Fredens Tilhængere måtte indkassere mange afvisninger i sine frierier til de øvrige fredsorganisationer, som i Koreakrigens kølvand bestemt ikke var meget for at samarbejde med kommunister. Fog var klar over, at skulle en samlet tværpolitisk fredsbevægelse med FT som central aktør have nogen gang på dansk jord, måtte man afkoble den ensidige og til tider aggressive retorik, som ikke mindst prægede den internationale del af bevægelsen.²⁶

I et centralt brev til formanden for den internationale afdeling af Fredens Tilhængere, den franske atomforsker og nobelprisvinder Frédéric Joliot-Curie, skrev Fog, at en pjece fra Curies hånd havde vakt stærk betænkelighed hos Fog, fordi den med sin ensidige fortale for "østlige" synspunkter ville virke som en væsentlig hindring for Fogs ambitioner om også at inddrage ikke-kommunistiske grupper i fredsarbejdet.

Fog understregede på høflig vis, at han selv var kommunist og derfor ikke på nogen måde var uenig i pjecens indhold, men han fastholdt samtidig, at den risikerede at få store negative konsekvenser for fredsarbejdet i Danmark og andre vesteuropæiske lande. Som det havde været tilfældet under besættelsen, var Fog klar over, at et tværpolitisk samarbejde krævede en afdæmpet kommunistisk retorik, og han syntes langt fra altid, at den internationale fredsbevægelse var behjælpelig i den henseende.

I brevet til Joliot-Curie krævede Fog også, at man på den efterfølgende kongres i Verdensfredsrådet åbnede op for en reel debat, og at man også over for offentligheden var parat til at indrømme, at der inden for fredsbe-

vægelserne var divergerende synspunkter. Fog mente det brede samarbejde alvorligt.²⁷

"Jeg er gaaet ind i arbejdet med vilje til at trænge mine personlige anskuelser tilbage paa en række punkter for at opnaa en samling", skrev han i samme periode til et medlem af FT's landskomité, som havde besluttet sig for at udtræde af foreningen i protest mod den ensidige holdning til Koreakrigen. "Det, man opnaar ved Deres udtræden, er en svækkelse af de anskuelser, som skulle opveje en overvejende kommunistisk indflydelse. Deres udtræden bestyrker ikke min tro paa, at dette er muligt. Som rent kommunistisk bevægelse er Fredens Tilhængere efter min mening uden mening og betydning – og skulle der blive tale om større flugt fra vore rækker, ja, saa vil jeg ikke være med længere. Saa vil jeg søge ind i min baas – atter engang skuffet over, at kun kampens vej er mulig selv mellem mennesker, som havde mulighed for at følges et langt stykke af vejen fremover. Det er dog en forbandet tid, vi lever i."²⁸

Der var ingen indrømmelser i forhold til uenigheden om Koreakrigen, men en beklagelse over fredsagitationens svære kår. Jo, Fog havde en klar holdning til, hvem der truede freden, men nej, den holdning – eller andre holdninger til skyldsspørgsmålet – måtte ikke være en hindring for at finde fredelige løsninger på verdens konflikter.

For mange var det imidlertid fortsat naivt at tro, at ønsket om fred kunne adskilles fra den enkeltes politiske overbevisning. I 1952 fastslog Fogs kollega fra Frihedsrådet, Frode Jakobsen, at Fog og kommunisternes kamp mod krig og oprustning var lige så troværdig, "som hvis indbrudstyvenes sammenslutning ville protestere imod indførelsen af tyverialarm. Det er dem [kommunisterne, mm], der i dag samler de største militærparader, der nogensinde er set i verden! Der findes i dag én trussel mod freden i verden, og det er Sovjet, hvor et kritisk ord betyder fængsel, og hvor man kender diktatur og slaveleje, der på enhver måde kan stå mål med Hitlers."²⁹

Fog var selvsagt uenig, men hans agitation

kunne ikke forhindre, at FT et par år efter foreningens dannelse fortsat spillede en perifer rolle på den politiske arena.³⁰ Fredsbevægelsen fik dog en tiltrængt saltvandsindsprøjtning, da NATO-landene i februar 1952 – med nølende dansk tilslutning – vedtog, at en ny vesttysk hær skulle oprettes. I en situation, hvor den gamle fjende mod syd atter fik lov at opruste, blev Fog og FT's gentagne sammenkobling af fredsbevægelse og modstandsbevægelse på ny aktuell. Få år efter krigen var genoprettelsen af en tysk hær et særdeles ømtåleligt spørgsmål.³¹

“Tysklandsspørgsmålet” blev fra 1951 FT's primære omdrejningspunkt. “Læg alt andet til side, og se at få rejst befolkningen på højkant”, lød opfordringen til lokalkomiteerne fra FT's arbejdsudvalg.³² Da debatten om vesttysk genoprustning oven i købet faldt sammen med den danske regerings benådning af den tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark under besættelsen, Dr. Werner Best, tøvede Fog ikke med at forene fortidens modstandskamp med den aktuelle fredsagitation.

I en tale den 29. august 1951 konstaterede Fog, at hans gamle fjende fra besættelsestiden nu var blevet løsladt, “sandsynligvis med det resultat, at han før eller senere skal være en fremtrædende mand i det nye Tyskland...” Accept af vesttysk genoprustning kunne med andre ord betyde, at Danmark endnu en gang risikerede at få besøg af Werner Best – i spidsen for en ny besættelsesstyrke. Dét var et effektivt skrækscenarium i 1950'ernes Danmark, og som det hed i en FT-brochure: “Atter klar til en 9. april, hvis du ikke siger NEJ!”³³

Her var en sag, som kunne vinde gehør hos danskerne. Mens atombombetruslen et stykke ad vejen havde skilt fredsaktivisterne i øst- og vestsympatisører, var modstanden mod vesttysk militæroprustning langt bredere funderet. Som under besættelsen var det endnu en gang truslen fra syd, der var den bedste garant for et tværpolitisk samarbejde. “Tysklandskortet” blev spillet i en antigermansk skræmmekampagne med besættelsestidens erfaring som bevist propagandamiddel.

FT's succes var dog fortsat begrænset, og da antisemitiske processer i både Tjekkoslavakiet (Slansky-processen) og Sovjetunionen (det såkaldte lægekomplot) i 1952-53 begyndte at dominere medie billedet, fik Fog nok at gøre med at holde sammen på sin organisation. Flere medlemmer af FT – først og fremmest den kort efter ekskluderede DKP'er Ina Rohde – pressede nu på for at få FT til at kritisere processerne, som i Prag havde medført dødsdomme til generalsekretæren for det tjekiske kommunistparti, Rudolf Slansky, og en række andre centrale jødiske kommunister.³⁴

I USA var ægteparret Ethel og Julius Rosenberg forinden blevet dømt til døden for russisk spionage, og som følge heraf besluttede et flertal i FT's arbejdsudvalg med Fogs støtte at sende telegrammer til både den tjekkoslovakiske præsident, Klement Gottwald, og til præsident Harry S. Truman i USA med opfordring til ikke at eksekvere dødsdommene. Det ville ifølge FT's appel blot øge de globale spændinger og dermed være en trussel mod en fredelig udvikling. Bortset fra Fog og Ina Rohde stemte samtlige kommunister imod den endelige ordlyd, men da kommunisterne som tidligere nævnt var i mindretal i FT's arbejdsudvalg, blev appellen vedtaget – i sig selv et tegn på, at foreningens ledelse bestod af andet end loyale partikommunister.³⁵

Fire dage efter afsendelsen af denne dobbeltappel blev Rudolf Slansky hængt i Prag. Ethel og Julius Rosenberg blev senere henrettet i USA. Appellen havde ikke haft den store effekt på den internationale scene, men den gav til gengæld anledning til panderynker i Danmarks Kommunistiske Parti.

Kritik fra DKP

Freden indgik som tidligere nævnt også som et vigtigt element i DKP's politiske agitation.

Partiprogrammet *Det danske Folks Vej* fra 1952 skelnede i overensstemmelse med parolerne fra Moskva konsekvent mellem fredens og krigens lejre, og man forsøgte i det hele taget at indprente befolkningen forskellen mellem fredelig kommunisme og krigerisk kapi-

talisme.³⁶ Så vidt lå FT og DKP på fin bølgelængde i FT's første leveår, og Aksel Larsen kunne i 1950 med tilfredshed rapportere til Moskva, at der nu var oprettet 56 fredskomiteer i Danmark. Senere opfordrede han direkte medlemmer af DKP til at hjælpe med at samle underskrifter for FT, og den 1. maj 1951 viede *Land og Folk* et helt tillæg til dækningen af FT's arbejde.³⁷

Men efterhånden blev partiet mindre tilfreds med FT's udmeldinger, og Fog måtte i flere tilfælde til kammeratlig samtale i DKP's hovedkvarter i Dronningens Tværgade, når ledelsen mente, at "FT var gået for vidt i sin 'objektivitet'", som Fog senere formulerede det. I et enkelt tilfælde blev han direkte bedt om at ændre et manuskript til en fredskonference i Stockholm, fordi hans tale indeholdt en forsigtig kritik af sovjetisk oprustning. Fog nægtede – jævnfør hans egen beretning – at ændre talen og holdt fast ved den oprindelige ordlyd, men i DKP's ledelse var man på vagt over for "revisionistiske" tendenser i fredsbevægelsen.³⁸

FT's reaktion på Slansky-processen i Prag forværrede forholdet til DKP. Partiet var ikke begejstret for FT's dobbeltappel, som kunne opfattes som en – ellers meget moderat – kritik af den tjekkoslovakiske retsproces. Fog blev også i dette tilfælde kaldt til samtale i DKP's partisekretariat, og Verdensfredsrådet sendte sågar en repræsentant til Danmark for at få Fog til at trække telegrammet til Klement Gottwald tilbage. Uden held.³⁹

Fog delte ganske vist ikke den fordømmelse af Slansky-processen, som mange gav udtryk for, men han var parat til at lægge sig ud med såvel partiet som den internationale fredsbevægelse for at appellere bredere og holde sammen på sin organisation. Fog var som nævnt ikke medlem af DKP, og han var derfor heller ikke nær så fastlåst af partiets demokratiske centralisme som de ordinære partimedlemmer, der kunne trues med eksklusion. Loyaliteten over for DKP var fortsat til stede hos Fog, men den var suppleret af en insisteren på selvstændig manøvfrihed.

Derfor reagerede han også skarpt på aviser-

nes fortsatte påstand om kommunistisk følgagtighed. Til *Politiken* skrev han den 30. november 1952:

"Politiken betegner altid Fredens Tilhængere som et instrument for kommunismen, som 'kommunistisk ledet'. Hvorfor fæstner bladet sig ikke ved, at der altsaa desuagtet i det foreliggende spørgsmaal er indtaget en holdning, som bl.a. 'Land og Folk' tager afstand fra? Hvorfor vil man med vold og magt tillægge os skumle og urene hensigter i stedet for at holde sig til, hvad vi siger?"⁴⁰

Samme dag henvendte han sig også til *Land og Folk* – dog med en noget anden ordlyd:

"I anledning af Fredens Tilhængeres opfordring til præsident Truman og præsident Gottwald om at undlade henrettelse af ægteparret Rosenberg og de 11 dømte i Prag, skriver 'Land og Folk', at vor problemstilling ikke dækker de faktiske forhold. Paa den ene side staar et par jævne mennesker, der arbejder for freden, paa den anden side en flok sammensvorne, som ville forberede krig. Maa jeg gøre opmærksom paa, at Fredens Tilhængeres udgangspunkt og problemstilling ikke har noget at gøre med det af 'Land og folk' fremhævede. En betydelig del af menneskeheden har samme opfattelse som 'Land og Folk', en anden har det modsatte syn paa skyldsspørgsmaalet. Det er derfor, henrettelser i saadanne sager bidrager til at saa mistillid og had og skærper Den Kolde Krig. Og det er derfor, Fredens Tilhængere mener at tjene fredens interesse ved at opfordre hver af parterne til ikke at øge den gensidige ophidselse."

Fog rundede af:

"Opinionerne hviler jo desværre ikke paa objektiv vurdering i saadanne tilfælde. Det som er en kendsgerning for den ene, staar som løgn og bedrag for den anden. Hvordan hvert enkelt medlem af Fredens Tilhængeres arbejdsudvalg bedømmer de to processer og retfærdigheden bag dommene, er et spørgsmaal, som ikke vedrører henvendelsen til de to præsidenter."⁴¹

Fog forsøgte at adskille spørgsmålet om det retfærdige i dommene fra spørgsmålet om, hvorvidt dommene var fremmede eller hæmmende for en fredelig global udvikling. Han støttede tydeligvis DKP's udlægning af sagen, men argumenterede samtidig for, hvorfor man som fredselser måtte opfordre til, at domme ikke blev eksekveret. Det var unægteligt lidt af en balancegang, han var ude i.

“Et kunstigt fænomen”

Men selv om FT's dobbeltappel på ingen måde indeholdt en mere generel kritik af de østeuropæiske regimer, ændrede det ikke på, at utilfredsheden med foreningen tog til i DKP. FT var ifølge Aksel Larsen forblevet “et kunstigt fænomen” med for mange intellektuelle, som ikke var i stand til at appellere til de arbejdsde masser. Det fik efterhånden partiet til at miste troen på organisationens relevans. Den sovjetiske ledelse havde indstillet over for Aksel Larsen, at fredsbevægelsen skulle “bredere ud”. Det krav havde Fog ikke i tilstrækkelig grad kunnet indfri. Freden var fortsat et afgørende politisk spørgsmål for DKP, men man måtte gå nye veje for at få masserne i tale.⁴²

Dannelsen af paraplyorganisationen Dansk Fredskonference i 1954 var i et kommunistisk perspektiv et resultat af, at FT i vid udstrækning var blevet afvist af ikke-kommunistiske fredsaktivister og derfor ud fra DKP's betragtning ikke var hensigtsmæssig i politisk og propagandistisk øjemed.

Dansk Fredskonference talte flere af de fredsorganisationer, som FT tidligere havde søgt samarbejde med, men også en lang række fagforeninger, arbejdspladser og lejerforeninger deltog i arbejdet og gjorde kontaktorganet interessant for DKP's agitation. Det samarbejde på tværs af fredsforeningerne, som ikke var lykkedes med FT som bannerfører, forsøgte man nu at realisere andetsteds.

Dansk Fredskonference afholdt to store konferencer i 1954 og 1955, og dens status som en slags kontaktorgan for den ellers så heterogene fredsbevægelse blev et eksempel på, at samarbejde på tværs af fredsorganisatio-

nerne i en vis udstrækning lykkedes på trods af de forskellige synspunkter. Ikke mindst den fælles modstand mod vesttysk NATO-medlemskab havde muliggjort et samarbejde, og DKP havde fra starten tæt føling med arbejdet, idet lægen og kommunisten Ejnar Kruse i de første år blev en respekteret sekretær for organisationen og samtidig refererede direkte til DKP's sekretariat. Partiet fokuserede nu primært på Dansk Fredskonference – FT var blevet mindre interessant.⁴³

Med dannelsen af Dansk Fredskonference blev Fog og FT imidlertid også tættere sammenkoblet med de mere pacifistisk orienterede grupper, som under besættelsen havde været imod en væbnet modstand. Det førte til nye diskussioner, for hvad var det egentlig for et fredsbegreb, Fog og FT abonnerede på?

“Er det et pacifistisk fredsbegreb fordømmende enhver form for brug af vaaben? Eller er det det fredsbegreb, der er nedlagt i Nationernes Pakt, og hvorefter enhver angrebskrig fordømmes?” spurgte forfatteren Knud Strandgaard i *Information*. “Eller er det det kommunistiske eller leninistiske fredsbegreb, der er saa rummeligt, at det f.eks. ogsaa omfatter godkendelse af ‘borgerkrige’ – ikke den mindst grusomme form for krig – naar blot ‘borgerkrigen’ er ‘retfærdig’, hvilket afgøres af partiet, dvs. partiet i øst? Hvad mener hr. Fog, naar han siger ‘fred’? Er det fred nu eller først efter revolutionære omvæltninger eller afgørelse af diverse ‘borgerkrige’? Er det i sidste fald ‘vederhæftigt’ at sammenkalde til ‘fredsmøder’ osv. uden paa forhaand at gøre pacifister og andre deltagere opmærksomme paa, at der i virkeligheden skal tales om ganske forskellige ting, naar der siges ‘fred’?”⁴⁴

Det var ikke noget dårligt spørgsmål, for det var oplagt, at fredsbegrebet hos Fog var markant anderledes end hos pacifisterne, idet Fog i mange sammenhænge havde agiteret for det rimelige i revolutionære – og dermed voldelige – aktioner i samfund, hvor de svageste blev undertrykt. Fogs egne handlinger under krigen havde blot været en understregning af, at målet – i dette tilfælde Danmarks befrielse –

kunne hellige brugen af vold. Fog delte pacifisternes håb om afspænding og varig fred på tværs af blokkene, men hans udgangspunkt for at tale fred var samtidig et ganske andet. De forskellige fredsorganisationer i Danmark var ikke blot politisk meget forskellige, men havde også nogle meget forskellige forståelser af deres fælles samlingspunkt: fred.

I sit svar til Knud Strandgaard gik Fog ikke ind i en nærmere diskussion af fredsbegrebet, men nøjedes med at konstatere: "Jeg mener i overensstemmelse med Nationernes Pagt, at enhver angrebskrig maa fordømmes og yderligere, at freden er en alt andet overskyggende nødvendighed paa grund af den fare en moderne krig rummer for hele jordens befolkning, ligegyldigt hvor og under hvilke 'systemer' den lever."

Om brugen af vold som politisk kampmiddel udtalte han i samme periode:

"For mig at se vil en revolutionær udvikling i betydningen voldelig omstyrtelse af bestående samfundsformer, først og fremmest komme på tale i nuværende og tidligere koloniale lande, og i stater, hvor det borgerlige demokrati søges omstyrtet af fascistiske bevægelser, mens der i lande som Danmark, Storbritanien osv. vil blive tale om en skærpet klassekamp ført ad parlamentarisk og faglig vej."

Vold ville som udgangspunkt kun være et legitimt politisk kampmiddel i stater, hvor det borgerlige demokrati af den ene eller anden grund var sat ud af kraft. Men der var volden til gengæld også nødvendig. Det klingede ikke helt godt i radikale pacifisters ører.⁴⁵

FT's opløsning

Perioden efter Stalins død i marts 1953 havde markeret et tårntårn i den ellers fastlåste krise mellem øst og vest, og det kom også til at præge Fogs syn på fredsarbejdet.

I en tale i maj 1955 henviste Fog til det forestående Genève-topmøde, som kort efter blev afholdt med deltagelse af USA, Frankrig, England og Sovjetunionen. Mødet var det

første af sin art siden 1945, og selv om de konkrete resultater var begrænsede, gav det alligevel anledning til optimisme. I en senere tale udtalte Fog, at mens slagene ved El Alamein og Stalingrad havde været centrale vendepunkter under Anden Verdenskrig, var det hans håb, at topmødet i Genève ville blive set som et tilsvarende vendepunkt i Den Kolde Krig.⁴⁶

De nye toner på den internationale scene ændrede imidlertid ikke på, at FT med dannelsen af Dansk Fredskonference var kørt ud på et sidespor. På FT's landsmøde i marts 1952 havde Fog udtalt: "Fredsbevægelsens perspektiv er tidsbegrænset; skal det være en tredje verdenskrig, som afslutter det eller en fredelig ordening, som sikrer en verdensomspændende tryghed? Det ligger i vor egen haand, det er vort fælles ansvar, hvilken af disse to muligheder, der bliver til virkelighed." For Fogs vedkommende blev det imidlertid ingen af delene, men derimod en erkendelse af, at hans forening i stigende grad havde udspillet sin rolle.⁴⁷

I et brev til FT's ledelse fra september 1955 forsøgte Fog dog at bevare optimismen ved at fastslå, at foreningens arbejde fortsat var "uomgængeligt nødvendigt", blandt andet fordi FT fortsat repræsenterede Verdensfredsrådet i Danmark og skulle vedblive dermed. Også i efteråret 1956 – efter Sovjetunionens invasion i Ungarn – skrev Fog, at foreningen efter hans opfattelse skulle fortsætte.⁴⁸

Vigtigheden af fortsat at repræsentere den internationale fredsbevægelse i Danmark betonedede Fog også i et brev til Verdensfredsrådets ledelse. Her indrømmede han samtidig, at den vedholdende kampagne mod FT havde gjort dannelsen af Dansk Fredskonference nødvendig. Fog understregede, at mange af FT's ressourcer nu var blevet overført til Dansk Fredskonference ud fra det synspunkt, "at det i langt højere grad var af betydning at opnå positive resultater i fredsarbejdet end at hævde vor organisations prestige udadtil."

I brevet afviste han desuden påstanden om, at FT havde modarbejdet Verdensfredsrådets arbejde (hvilket visse medlemmer af rådet tydeligvis havde ment var tilfældet) og under-

stregede, at han som formand havde været fokuseret på at give retningslinjerne fra Verdensfredsrådet et dansk præg, således at de bedst kunne slå igennem i den danske befolkning. "I stedet for en mekanisk overførelse af metoder fra land til land anser vi gennemførelse af internationale aktioner efter de herskende nationale betingelser for at være i verdensfredsbevægelsens ånd", hed det temmelig spidst i brevet.⁴⁹

Fog ville gerne opretholde det gode forhold til Verdensfredsrådet og den kommunistiske bevægelse, men han bad også om forståelse for, at kampagnen i Danmark tog nationale hensyn. Den tvist mellem national selvstændighed og underlæggelse af Sovjets linje, som kort efter brød ud i DKP, kunne også genfindes i FT's forhold til både DKP og det kommunistisk dominerede Verdensfredsråd.

Men Fogs – såvel som DKP's – entusiasme for fredsarbejdet var ikke længere den samme, og trods hans officielle ønske om at fortsætte organisationen er det tydeligt, at han reelt havde opgivet FT. "Hellere end gerne opløste jeg F.T...", skrev han allerede i december 1955 til Ejnar Kruse fra Dansk Fredskonference. I januar 1957 hed det tilsvarende: "Jeg har længe forsøgt at få Fredens Tilhængere opløst, men da det støder på modstand vil jeg bestræbe mig for at føre organisationen videre endnu en tid..."⁵⁰

FT havde i Fogs øjne udspillet sin rolle, og da han efter Nikita Khrusjtjovs hemmelige tale og Sovjets invasion i Ungarn i 1956 for alvor begyndte at kritisere DKP's politiske kurs, forsvandt den sidste rest af støtte fra partiet. I marts 1958 – kort før sit endelige brud med DKP – trak Fog sig som formand for FT, som i den sidste tid havde ført en hensunken tilværelse, og året efter blev organisationen opløst. *Land og Folk* kommenterede overhovedet ikke nyheden om foreningens endeligt.⁵¹

Opløsningen af FT betød imidlertid ikke, at Fogs fredsengagement dermed var lagt på hylde. Sikring af verdensfreden var stadig et tilbagevendende emne i hans taler og artikler, og helt frem til 1963 bevarede han sin plads i Verdensfredsrådet.⁵² I maj 1963 skrev Fog

Mogens Fog taler ved verdensfredskongressen i Warszawa i november 1950. Kongressen skulle have været holdt i Sheffield i England, men da de kommunistiske deltagere, herunder Fog, blev nægtet indrejse, flyttedes arrangementet til Polen. Kongressen styrkede Fogs tro på, at fredsbevægelsen havde potentiale til at blive "en stormagt, der altid vil lægge sit lod i vægtskålen for fredens sag". (Foto: Arbejdermuseet & ABA)

imidlertid til en af de øvrige danske repræsentanter og kritiserede rådets ensidige forsvar for de kommunistiske lande. Han annoncerede samtidig, at han ønskede at trække sig ud af fredsarbejdet.⁵³

Da Fog i sine erindringer gjorde status over Verdensfredsrådets arbejde, måtte han erkende, at anstrengelserne ikke havde båret den frugt, kampen for freden ellers havde givet mulighed for: "Der var fra første færd en afgørende skævhed i Verdensfredsrådets beslutningsgrundlag", skrev han i 1977. "Ganske enkelt den, at Sovjetunionens og de andre socialistiske landes repræsentanter fremførte forslag, som hvilede på deres regerings politik, så at sige var autoriserede. Deres bevægelsesfrihed havde snævre grænser. I stigende grad fandt jeg [...] en øget holdning i ensidig accept af 'pro-østlige' synspunkter, ensidig anklage mod 'vest' for at hindre afspænding, ensidig stillingtagen i f.eks. konflikterne i nær-orienten m.m. Selv om man i mange om end ikke alle forhold kunne tilslut-

te sig rådets udtalelser, var det en kendsgerning, at det med [en] sådan holdning ikke kunne få betydende indflydelse som afbalancerende faktor i den globale strid. Dette til trods for de hundreder af millioner mennesker, der slutter op bag det.”⁵⁴

Den erkendelse havde været hård at nå frem til for Fog, og det var blevet til 13 års arbejde i rådet, før han sagde stop. Men han måtte retrospektivt erkende, at fredsbevægelsen ikke fik den bredde, han i udgangspunktet havde håbet på. Den kommunistiske dominans i det internationale fredsarbejde havde været for stor, det kritiske blik mod Sovjet for begrænset. Hvad der imidlertid fik Fog til at blive i det kommunistisk styrede fredsråd mere end fire år efter, at han havde brudt med DKP og støttet dannelsen af SF, havde han ikke noget svar på i sit tilbageblik på fredsarbejdet.

Den fortsatte tilknytning til Verdensfredsrådet kan ses som udtryk for Fogs fortsatte sympati for de østeuropæiske regimer – bruddet med DKP var ikke et brud med den socialistiske overbevisning – men der var efter alt at dømme også andre faktorer involveret. Fra midten af 1950'erne interesserede Fog sig i stigende grad for udviklingen i “Den Tredje Verden”. Fokuseringen på de to verdener – øst og vest – blev nu suppleret af en interesse for frihedsbevægelserne i de koloniserede lande, som også Sovjetunionen og USA i løbet af 1950'erne viede en øget opmærksomhed.

Fogs interesse for Den Tredje Verden blev blandt andet dyrket på Verdensfredsrådets kongresser, hvor repræsentanter fra afrikanske og asiatiske lande også var med til at præge dagsordenen med antikolonialistiske synspunkter. Interessen hos Fog blev blot forstærket af den britiske afkoloniseringspolitik fra og med 1957, og frihedsbudskabet gav Fog håb om en socialistisk udvikling i de nye selvstændige stater. Der blæste nye vinde over især det afrikanske kontinent, og her lå et nyt projekt for en international, socialistisk og antiimperialistisk bevægelse, som samtidig gav mulighed for at frigøre sig fra Den Kolde Krigs bipolare verdensforståelse.

Optimismen blev hurtigt skudt i sæk, og Afrika blev en del af magtspillet mellem Moskva og Washington, men Fogs fortsatte medlemskab af Verdensfredsrådet betød, at han på nært hold kunne følge og støtte selvstændighedsbevægelsernes udvikling via deltagelse i verdenskongresserne. Fogs globale udsyn og interesse for forhold langt fra Danmark forblev intakt længe efter, han havde opgivet formandshvervet i FT – og tilknytningen til DKP. Sammenholdt med en fortsat dybtliggende bekymring for verdensfreden var det efter alt at dømme med til at fastholde hans – dog dalende – engagement i den fredsbevægelse, han tydeligvis var mere og mere kritisk overfor.

Sammenfatning

På trods af et årelangt engagement i både den nationale og internationale fredsbevægelse lykkedes det aldrig for alvor Fog at skabe et stærkt tværpolitisk samarbejde med bred appel i befolkningen. I de kolde 1950'ere var der ikke rum til at lægge politiske divergenser på hylden og kæmpe fredens sag. De, der gjorde det, blev ofte stemplet som nyttige idioter og potentielle landsforrædere, uafhængigt af om en sympati for Sovjetunionen var deres grundlag for at gå ind i fredsbevægelsen. Fred og kommunisme hang lige så dårligt sammen for Fogs modstandere, som disse begreber for Fog et godt stykke op i 1950'erne var to sider af samme sag. Fredsagitationen fortonede sig i koldkrigens ubønhørlige logik: Enten er du med os, eller også er du imod os. Mogens Fog var i flertallets øjne på den forkerte side.

Studiet af Fogs fredsarbejde i 1950'erne har imidlertid også vist, at hans egen og Fredens Tilhængeres agitation ikke kan reduceres til koordineret kommunistisk propaganda, men også må forstås ud fra den dybtliggende frygt for en tredje verdenskrig, som netop i de tidlige 1950'ere var på sit højeste. Fog viste i flere tilfælde vilje til at gå imod den kommunistiske kurs og styrke Fredens Tilhængeres selvstændige profil, og han opfordrede direkte lederne af det sovjetisk dominerede Verdensfredsråd til at nedtone den østlige bias og åbne

for dialog med ikke-kommunistiske fredskræfter i den vestlige verden. På trods af en nær tilknytning til den kommunistiske bevægelse var Fog og Fredens Tilhængere mere end et "halehæng til DKP".

Noter

1. Dele af artiklens indhold vil indgå i min kommende biografi om Mogens Fog, som forventes udgivet i foråret 2009.
2. Se blandt andet Michael Kjeldsens opslag om Mogens Fog i Hans Kirchhoff et al. (red.): *Gads leksikon – Hvem var hvem 1940-1945*, 2005.
3. Udtrykket "kommunistisk halehæng" er hentet hos Morten Thing: *Kommunismens kultur*, bind 2, 1993, s. 846. For andre centrale udgivelser om Fredens Tilhængere, se Søren Hein Rasmussen: *Sære alliancer*, 1997; Bent Jensen: *Bjørnen og haren*, 1999; Jesper Jørgensen: *Fredens Tilhængere*, Årsskrift for Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 2001; DIIS: *Danmark under den kolde krig*, 2005, bind 1 samt Stig Thomsen: *Fredens Tilhængere*, Salmonsens leksikon-tidsskrift, hefte 11, 1952.
4. Det primære kildemateriale til denne artikel inkluderer først og fremmest materiale fra Fogs personarkiv (Rigsarkivet) og Fredens Tilhængeres mindre arkiv (ABA). Med Fogs tætte tilknytning til det sovjetisk dominerede verdensfredsråd i perioden 1950-63 er det imidlertid også sandsynligt, at et større materiale om Fog findes i de russiske arkiver. Et materiale, som muligvis kunne give et mere uddybende billede af Fogs relation til den internationale fredsbevægelse. Af ressourcemæssige årsager har det ikke været muligt at undersøge, hvorvidt der i de russiske arkiver findes en personsag om Mogens Fog.
5. Thomsen, 1952; Rasmussen, 1997, s. 21; Jørgensen, 2001, s. 16-22. Desuden udkast til foreningens vedtægter i FT's arkiv i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, ks. 1. FT arbejdede ifølge egne vedtægter "i tilslutning til Verdensfredsrådet."
6. Jørgensen, 2001. Efter en international fredskongres i Paris i april 1949 var det således kommunisterne Edvard Heiberg, Agnete Olsen og Martin Andersen Nexø, som stiftede en dansk afdeling af Les Partisans de la Paix, og som tog initiativ til dannelsen af adskillige lokalkomiteer over det meste af landet.
7. Thing, 1993, bind 2, s. 842ff.
8. Houmann er citeret i Bjørn Svensson: *Sådan er kommunisterne*, 1949, s. 180. Udtrykket "at holde fast i ledet" var direkte inspireret af et Lenin-citat, som Houmann tidligere på året havde benyttet i en tale på et aktivmøde i Idrætshuset. Her citerede han Lenin for at have sagt følgende: "Hele det politiske liv er en endeløs kæde af en endeløs række af led. Hele politikernes kunst består i at finde og gribe fast i netop det led, som vanskeligst kan blive revet ham af hænde, det led, som i det givne øjeblik er det vigtigste, og som bedst sikrer grebet om hele kæden for den, som holder fast i netop dette led" (manuskript i Børge Houmanns arkiv, Det Kongelige Bibliotek, kps. 31). Dette afgørende led var i 1949 freden. For en analyse af fredsspørgsmålets rolle i DKP's politiske agitation fra og med 1949, se blandt andet Michael Christensen: *Agitprop – til masserne eller de frelste? En undersøgelse af DKP's politiske propaganda 1949-1953*. I: Klaus Petersen & Niels Arne Sørensen (red.): "Den kolde krig på hjemmefronten", 2004.
9. Frit Danmark, 1950, nr. 2, s. 9-10. Mens den tværpolitiske organisation Frit Danmark blev nedlagt i juni 1949, fortsatte bladet *Frit Danmark* med at udkomme frem til sit 40-års jubilæum i 1982.
10. Jensen, 1999, s. 405 samt DIIS, 2005, bind 1, s. 386. At Fogs formandspost i FT var i tråd med DKP og Sovjetunionens ønsker, er historikeren Jesper Jørgensen ligeledes enig i, når han skriver: "En af Mogens Fogs roller har uden tvivl været – med sin goodwill fra besættelsestiden – at legitimere Fredens Tilhængere og få den til at fremstå som en demokratisk og dansk fredsorganisation" (Jørgensen, 2001).
11. Mogens Fog: *Nogle indtryk fra Sovjetunionen*, Frit Danmark, 1950, nr. 3, s. 14. Den østeuropæiske fredsvilje prægede også Fogs beretninger fra fredskongressen i Warszawa senere på året. Se hans indlæg i Mellemløst Samvirkes blad Kontakt, nr. 10, december 1950.
12. Manuskript til tale i Dansk-Russisk Samvirke, 17.5.50, Mogens Fogs arkiv i Rigsarkivet (herefter MFA), pk. 4.
13. For dette slagord, se for eksempel Kæmp for freden, 1951, nr. 24.
14. Citat fra Jørgen Jacobsen: *Atomenergien – krig eller fred?*, 1950, s. 16. Pjece udgivet af Fredens Tilhængere.
15. Uddrag af talen optrykt i Kæmp for freden, 1951, nr. 24. Der blev i FT's agitationsmateriale i flere tilfælde henviset til det tværpolitiske samarbejde i Frit Danmark under krigen, og arven fra modstandsbevægelsen blev ligeledes nævnt som en vigtig inspirationskilde i det centrale FT-medlem Stig Thomsens leksikon-opslag om foreningen fra 1952. Her hedder det blandt andet, at FT's internationale moderorganisation, Les Partisans de la Paix, må "karakteriseres som en slags international modstandsbevægelse, rettet mod de kræfter der driver til krig [...] Verdensfredsbevægelsen er utvivlsomt inspireret af Den 2. Verdenskrigs modstandsbevægelser, og blandt dens øverste ledere findes da også en række

af de mænd og kvinder som dengang stod forrest i deres lands frihedskamp." Se Thomsen, 1952.

16. Jacobsen, 1950, s. 16. Om modstandskampen som nationalhistorisk referencepunkt, se Claus Bryld & Anette Warring: *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, 1998, s. 129.

17. Morten Thing: *Portrætter af 10 kommunister*, 1996, s. 237 samt Rasmussen, 1997, s. 21-23. Fog hævder i sine erindringer, at kun 20-25 pct. af medlemmerne af såvel lands- som lokalkomiteerne i FT var kommunister (Mogens Fog: *Efterskrift 1946 – og resten*, 1977, s. 79). En påstand som historikeren Søren Hein Rasmussen i forhold til landskomitéens sammensætning støtter (Rasmussen, 1997, s. 23). Mikal Rode, der i flere år tilhørte FT's inderkreds, har desuden givet udtryk for, at der under Fogs lederskab var rum for politisk bredde i organisationen, og han har i det hele taget svært ved at genkende beskrivelsen af FT som en kommunistisk frontorganisation (Mikal Rode: *Mogens Fog og Fredens Tilhængere*, trykt i Elias Bredsdorff (red.): "En bog om Mogens Fog", 1991). Omvendt udtalte Fog på FT's landsmøde i marts 1952: "Det er rigtigt, at et betydeligt tal, maa-ske flertallet af vore aktive kræfter er rekrutteret [...] blandt kommunister" (manuskript i MFA, pk. 4). Det kunne pege i retning af en stærkere kommunistisk dominans, men præcise tal foreligger ikke. Dansk Institut for Internationale Studiers rapport om Den Kolde Krig konkluderer, at nogle af DKP's tilførte midler fra Sovjet kan være blevet brugt til fredsarbejdet (DIIS: *Danmark under den kolde krig*, 2005, bind 1, s. 384). Det er imidlertid ikke dokumenteret. FT levede i de første år umiddelbart af frivillige bidrag, og i en indbydelse til FT's landsmøde 8.-9. marts 1952 hedder det, at "Vor økonomi er desværre i en sørgelig forfatning." Fog må desuden i flere tilfælde udsende breve til sympatisører med opfordring til at støtte FT økonomisk. I efteråret 1954 ændredes FT fra en løser organisation til en decideret forening med medlemskontingent, delvist af økonomiske hensyn, men også fordi de øvrige fredsorganisationer foretrak at samarbejde med en mere fast organiseret forening, angiver Fog i et brev til FT's lokalkomiteer (FT's arkiv, ABA, ks. 1).

18. *Meddelelser til lokalkomiteerne*, FT's arkiv, ABA, ks. 1. For DKP's indflydelse, se også Rasmussen, 1997, s. 23 & DIIS, 2005, bind 1, s. 383ff.

19. DIIS, 2005, bind 1, s. 393. *Kæmp for freden* blev senere afløst af fredsorganet *Tænk i tide* (1952-54), som blandt andet havde en ung Herbert Pundik blandt redaktionsmedlemmerne. *Tænk i tide* anlagde en bredere og mere uafhængig linje end tidligere – ifølge redaktionsmedlem Mikal Rohde efter Fogs eget ønske – og i redaktionen sad kun en enkelt kommunist, arkitekten Ole Buhl. Bladet blev senere organ for paraply-

organisationen Dansk Fredskonference. Se Thing, 1993, bind 2, s. 846f & Rasmussen, 1997, s. 35.

20. "Vi kræver forbud mod atomvaabnet, dette angrebsvaaben til massetilintetgørelse af folkene", lød det i appellen fra Stockholm. "Vi kræver oprettelse af en streng international kontrol for at sikre gennemførelsen af dette forbud. Vi mener, at den regering, som først anvender atomvaabnet mod et hvilket som helst land, ikke blot begaar en krigsforbrydelse, men ogsaa en forbrydelse mod menneskeheden, og at den bør behandles som krigsforbryder. Vi appellerer til alle ærlige mennesker i hele verden om at underskrive denne appel." Informations chefredaktør Erik Seidenfaden måtte den 12. juni 1950 spydigt undre sig over, at otte ud af Ungarns ni millioner indbyggere angiveligt havde skrevet under på fredsappellen. Det fandt Seidenfaden og Information meget imponerende i betragtning af, at der i Ungarn var over en million analogfabriker samt – efter det kommunistiske styres eget udsagn – 400.000 fascistiske klassefjender. Avisen var tilsvarende imponeret over, at landets babyer tilsyneladende også havde været i stand til at skrive under, men måtte tolke det derhen, at selv de helt unge medborgere allerede var bevidste om vejen til fred.

21. DIIS, 2005, bind 1, s. 110; Rasmussen, 1997, s. 22; Sune Pedersen: *Kampen for fred – den liberale fredsbevægelse i Danmark 1919-60*, upubliceret speciale fra Københavns Universitet, 2000, s. 81 & John Lewis Gaddis: *Den Kolde Krig*, 2005, s. 58. Berlingske Tidende kunne den 20. juli 1950 offentliggøre, at flere end 10.000 personer som følge af avisens indsats havde besluttet sig for at trække deres underskrifter til Stockholm-appellen tilbage. I november 1950 var tallet ifølge avisen steget til 15.000. Fog påstod senere, at mange af underskrifterne var trukket tilbage af folk, som slet ikke havde skrevet under i første omgang eller havde præsteret at annullere deres underskrift mere end én gang, men han måtte ikke desto mindre erkende, at kampagnen mod FT havde været en succes, og at "vor stemme [er] svag" (noter til møde i FT, 13.8.50, MFA, pk. 4). Til sammenligning kunne folkene bag Ejderindsamlingen i 1949 indsamle 800.000 underskrifter til støtte for kravet om en folkeafstemning vedrørende Sydslesvigs tilhørsforhold. Der var bredere opbakning til national genrejning i grænselandet end til et internationalt fredsarbejde, der lugtede af kommunistisk propaganda. Stockholm-appellen blev et år senere fulgt op af Verdensfredsrådets "fredskrav", som efter endnu en ihærdig indsats af FT samlede flere end 160.000 underskrifter i Danmark.

22. Social-Demokraten, 11.7.50.

23. Se blandt andet manuskript til tale i Århus, 10.8.50, MFA, pk. 4.

24. Svend Trøst i Land og Folk, 12.7.50.

25. Andre fredsorganisationer talte Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed samt Foreningen af antimilitaristiske Præster. For omtale af de forskellige organisationer, se blandt andet Rasmussen, 1997, s. 13ff.
26. For Fog blev det i denne periode blandt andet vigtigt at få Venstrepolitikerken Elin Appel til at deltage i det tværpolitiske samarbejde. Appel havde været uglest i sit parti efter at have kæmpet imod dansk NATO-medlemskab, og hun var ved valget i september 1950 røget ud af Folketinget. Her var en borgerlig politiker, som kunne styrke det tværpolitiske image og gøre det lettere af afvise påstandene om FT som en kommunistisk frontorganisation. Projektet lykkedes i en vis udstrækning, og sammen med Appel stod Fog i efteråret 1950 bag en fredserklæring, som blev tiltrådt af repræsentanter fra samtlige øvrige fredsorganisationer (Rasmussen, 1997, s. 25). I februar 1951 indtrådte Elin Appel desuden i Verdensfredsrådet. Her var hun bestemt ikke altid populær med sine kritiske udfald mod den kommunistiske verden. For Elin Appels beskrivelse af Verdensfredsrådets kongres i Warszawa i efteråret 1950, se Frit Danmark, 1950, nr. 9. Se også manuskript til hendes tale i Warszawa i MFA, pk. 16. For den generelt kritiske holdning til samarbejde med FT hos de øvrige danske fredsorganisationer, se erklæringer i FT's arkiv, ABA, ks. 1.
27. Brev fra Fog til Joliot-Curie, 5.10.50, MFA, pk. 16. På den efterfølgende fredskongres i Warszawa stemte flere ikke-kommunistiske medlemmer af den danske delegation ifølge Fog imod kongressens endelige appel, hvilket ikke var populært blandt de Moskvatro deltagere på kongressen. Se Fog, 1977, s. 72 samt Rasmussen, 1997, s. 25f.
28. Brev til Jørgen Kolstrup, juli 1950, MFA, pk. 27.
29. Citeret i Sven Ove Gade: *Frode Jakobsen – en biografi*, 2004, s. 418.
30. Der findes ingen præcis oversigt over antallet af personer knyttet til Fredens Tilhængere i denne periode.
31. Rasmussen, 1997, s. 28ff. Op til valget i 1953 forsøgte FT at holde fast i sin tværpolitiske agitation og opfordrede derfor vælgerne til at stemme "på det parti, hvis program De følger Dem i overensstemmelse med – men stem på den kandidat, der er imod fremmede baser, Tysklands genoprustning og forlænget tjenestetid" (agitationsmateriale, MFA, pk. 17). Dermed var de fleste partier imidlertid på forhånd diskvalificeret.
32. Citeret i Jørgensen, 2001.
33. Uddrag af Fogs tale er optrykt i *Kæmp for freden*, 1951, nr. 24. Den omtalte brochure findes i FT's arkiv, ABA, ks. 1. Om modstanden mod Tysklandspolitikken, se blandt andet Poul Villume: *Allieret med forbehold*, 1995, s. 223ff samt Rasmussen, 1997, s. 31. Vesttyskland blev medlem af NATO i 1955.
34. Den 3. december 1952 blev 11 ledende tjekkoslovakiske kommunister henrettet i Prag, dømt for "trotskistisk-titoistisk-zionistisk" forræderi. Hovedparten af de henrettede var jøder. Knap var Slansky-processen overstået, før *Land og Folk* den 14. januar 1953 kunne afsløre, at en "Morderbande i USA-tjeneste" var blevet afsløret i Sovjetunionen. Her havde en gruppe læger ifølge avisen stået i ledtog med USA og blandt andet været ansvarlige for den fremtrædende russiske kommunist Andrej Zjdanovs pludselige død. Også blandt de anholdte læger i Moskva var flere jøder, og kommunistregimerne i øst blev nu – med god grund – beskyldt for antisemitiske synspunkter. Få år efter Holocaust var de overlevende østeuropæiske jøder atter i skudlinjen. Se blandt andet Arthur London: *Tilståelsen: I Pragprocessens spindelvæv*, 1971 samt Thing, 1993, s. 838 & Niels Barfoed: *I unåde*, 2001, s. 191.
35. Barfoed, 2001, s. 192.
36. DIIS, 2005, bind 1, s. 407.
37. DIIS, 2005, bind 1, s. 387. For brevet fra Aksel Larsen til DKP's medlemmer, juni 1951, se FT's arkiv, ABA, ks. 2. FT's løbende budskaber om, at oprustningen fastholdt danske borgere i fattigdom, var ligeledes i tråd med DKP's politik, og på landet forsøgte FT tilsvarende at vise bønderne, hvilke skattebyrder den nye oprustning medførte. Se agitationsmateriale i MFA, pk. 17.
38. Fog, 1977, s. 83f. Da Fog i et senere interview i Information blev konfronteret med oplysningen om, at DKP på et tidspunkt ønskede at opløse FT, fordi man ikke opfattede foreningen som tilstrækkelig "pålidelig", svarede han: "Disse forsøg på at dirigere Fredens Tilhængere har jeg altid afvist, og organisationen eksisterer den dag i dag." Han erkendte, at der fra DKP's side havde været forsøg på at præge foreningens arbejde (udskrift af interview fra efteråret 1958, MFA, pk. 5).
39. Jensen, 1999, s. 397. Fog nægtede i sine erindringer direkte at have "fået bebrejdelser" fra Verdensfredsrådet, men han indrømmede, at atmosfæren på de efterfølgende møder i rådet bar præg af, at FT's udmelding ikke havde været populær (Fog, 1977, s. 83).
40. Brev til Politiken, MFA, pk. 17.
41. Brev til Land og Folk, 30.11.52, MFA, pk. 17.
42. Jensen, 1999, s. 388ff; Kurt Jacobsen: *Aksel Larsen – en politisk biografi*, 1993, s. 385 & 396 samt DIIS, 2005, bind 1, s. 388.
43. Rasmussen, 1997, s. 34ff; Pedersen, 2000, s. 93ff & DIIS, 2005, bind 1, s. 388f. For oplysningen om, at Ejnar Kruse refererede til DKP, se DKP's Arkiv, ABA, ks. 472.
44. Information, 9.1.56.
45. Information, 11.1.56 & manuskriptet "Om Fredelig Sameksistens", 1956, MFA, pk. 5.

46. Mogens Fog: *Dengang og nu*, Dialog, 1955, nr. 4, s. 2-5 samt manuskript til tale, 5.5.56, MFA, pk. 5. Henvisningen til Genève-topmødet findes i adskillige af Fogs fredsindlæg fra denne periode. Se blandt andet manuskript til tale i Trondheim, 10.3.56, MFA, pk. 5.
47. Manuskript til tale på landsmødet 1952, MFA, pk. 4.
48. Brev af 27.9.55, MFA, pk. 17 & brev til FT's bestyrelse, efteråret 1956, MFA, pk. 14.
49. Udkast til brev til Verdensfredsrådet, MFA, pk. 17.
50. Brev af 18.12.55 i Ejnar Kruses arkiv, ABA samt brev til Knud Millech, 25.1.57, MFA, pk. 14. I Fogs noter til FT's landsmøde 30.3.57 fremgår det, at der fortsat var uenighed om, hvorvidt foreningen skulle fortsætte. Fog opridsede i sin tale argumenterne for og imod at fortsætte og skrev blandt andet: "FT kompromitteret, Dansk Fredskonference bedre instrument." Det hedder endvidere i Fogs noter, at ledelsen i de foregående år ikke havde "formået at holde et liv gående i organisationen", og om sin egen rolle skrev han: "Ikke fyldt opgaven de senere år. Føler mig udtømt p.t. for initiativer efter næsten 7 år, MEN: Ser vel at et formandsskifte nu udadtil kan tolkes på samme måde som en ophævelse i anerkendelse af, at de falske anklager har været berettigede, udtryk for splittelse. Derfor – hvis ønskes – villig til at blive lidt endnu, men med en bestyrelse, som er initiativtagende. Rent ud: Mere som præsident." Af materialet fra landsmødet fremgår det også, at der var et klart flertal i arbejdsudvalget for at fortsætte foreningen, og at Fog udadtil endte med at støtte denne holdning. Men jf. brevene til Kruse og Millech var entusiasmen altså ikke stor. Noter fra landsmødet i MFA, pk. 16. For DKP's dalende fredsengagement, se Thing, 1993, bind 2, s. 848.
51. Fog, 1977, s. 86 samt Rode, 1991, s. 156. Bent Jensen angiver, at FT ved sin opløsning kun havde 200 medlemmer. Se Jensen, 1999, s. 387.
52. DIIS, 2005, bind 1, s. 410 & Rasmussen, 1997, s. 27.
53. Brev til Esther Brinch, 13.5.63, MFA, pk. 1.
54. Fog, 1977, s. 74f. For Fogs noget selektive beskrivelse af FT og Verdensfredsrådets arbejde, se også hans manuskript fra 1982 til artikel i *Frit Danmark*, MFA, pk. 16.

Abstract

Morten Møller: The new resistance movement: Mogens Fog and Partisans of Peace, *Arbejderhistorie* 3/2008, pp. 34-51.
In the first years of the decade the Danish peace movement of the 1950s was dominated

by the resistance man and communist Mogens Fog. He saw the possibility in the Danish peace movement of reviving the cross party political cooperation he had been a standard bearer of during the occupation. The joint work had the objective of reversing the waning support for the communists in Denmark and in other Western European countries. But it also had the aim of strengthening the peace appeal and the agitation for disarmament and détente in the international arena. The strategic analysis and the wish to prevent a nuclear war were fused in Mogens Fog's mind.

During the Cold War in contrast to the fight against the Nazi occupation force there was, however, a great deal of disagreement as to who was friend and who was foe, and despite many years of work as chairman of the organisation Partisans of Peace Mogens Fog never really succeeded in creating a broad political peace movement with a popular appeal amongst the general population. It was of great consequence to the work for peace being a prominent communist and thereby representing an ideology and social system which the great majority of Danes perceived as the dominant threat to peace. Fog's peace work evaporated in the inexorable logic of the Cold War. Either you are with us or you are against us. In the eyes of the majority Mogens Fog was on the wrong side.

However, throughout the 1950's Fog had insisted on strengthening the independent profile of the Partisans of Peace– even when the politics of the peace organisation went in a direction contrary to what the DKP wished – and he directly urged the leaders of the Soviet dominated World Peace Congress to tone down the East bloc bias and open up a dialogue with non-communist peace supporters in the West. It was not always popular but in this respect the conflict clearly shows that Fog and the Partisans of Peace were more than just "a poodle of the DKP".

Morten Møller, forskningsstipendiat, cand.mag.
 Forskningsafdelingen, Det Kongelige Bibliotek
 mml@kb.dk